

ምህናጽ ትሕተ-ቕርጺ ኣብ ኤርትራ

ተወልደብርሃን ገብረ

ንሎሚ ክተናኸፎ ዝደለኹ ኣርእስቲ ምህናጽ ትሕተ-ቕርጺን ጽልጢኡን ኣብ ኤርትራ ኢዩ። ዝሰርሕ ብኣወንታን ብኣሉታን ክግምገም ዘሎን ዝነበረን ኢዩ። ሃናጺ ናእዳ ወይ ነቐፌታ ካእ ንሰራሕ ንዝተበገሰ መግቡ ወይ ሰንቁ ኢዩ። ካብዚ ተበጊሶ ርእይቶይ ኣብ መንግስቲ ዝመርሖ ህንጻተ ትሕተ-ቕርጺ ገለ ትዕዛብታታታይ ክህብ ክፍትን ኢዩ። መንግስቲ ኣብ ምህናጽ ትሕተ-ቕርጺ ብፍላይ ድማ ጸሩይ ዝስተ ማይ፣ ራህያታት፣ ትምህርቲ፣ ጥዕናን ጽርጊያታትን ዳሓን ግስጋስ ገይሩ ኢዩ እንተተብሃለ ጌጋ ኣይመስለንን። ብፍላይ ድማ ዝርገሐ ናይዞም ዝተጠቐሱ ኣገልግሎታት ዝምስገን ኢዩ። እዞም ማሕበራዊ ወፍርታት እዚኦም ኣገደስትን ህዝቢ ዝጠልቦምን ኢዮም። መንግስቲ ብዝላላ ክደፍኣሉ ክተባባዕ ይግባእ። ይኹን እምበር ንድሕሪት 25 ዓመታት ተመሊስና ነቲ ቐጠባዊ ዕቤት ንምርግጋጽ ተባሂሉ ዝተገብረ ወፍሪ ምስ ንዕዘብ ግን ዝድለ ውጽኢት ነይሩዎ ክባሃል ኣይካእልን ኢዩ። በኣንጻሩ ቐጠባዊ መነባብሮ ህዝቢ ካብ ሕማቕ ናብ ዝሓመቐ ክኸይድ ጸኒሑን ኣሎን። ዝፈሪ ምህርቲ ስለ ዘየሎ ህዝብና ብናህሪ ዋጋታት ይሳቕ ኣሎ። ዓመት መጻ ተስፋ፣ ዓመት መጻ ቃለ-ምልልስ ትሕተ-ቕርጺ፣ ዓመት መጻ ኮታስ ብትሕዝትኡ ኹነ ብመንፈሱ ዘይቐየር መግለጽታትን መብጻዕታትን ንህዝብና ተስፋ ንኸሰንቕ ዘይኮነስ ተስፋ ንኸቐርጽ ገይሩዎ ጸኒሑን ኣሎን። መንግስቲ ከስተ-ብህሉሉ ዘይከኣለ ግን ህዝቢ ኤርትራ በዚ ተስፋታትኪ ረብሪቡን ደኺሙን ኢዩ። ብዙሕ ጊዜ ዝወሃብ ምክንያታት ኣይ ሰላም ኣይ ኩናት ዝብል ኢዩ። ርግጽ ኢዩ ኣይኩናት ኣይሰላም ናይ ዝሓ ርእሱ ጽልዋ ነይሩዎን ኣለዎን ኢዩ። ይኹን እምበር ንልዕሊ 14 ዓመታት ዝኣክል ብሓደ ዓይነት ፖሊሲ ምሥራሽን ዘይምትዕጽጻፍን ኣብ ቐጠባዊ ዕቤት ኣሉታዊ ተራ ተጻዊቱ ኢዩ።

ትሕተ-ቕርጺ (Infrastructure) ኣብ ኤርትራ ዝተለማመድናዮ ቋንቋ ኢዩ። ክንዲ ዝኾነ ብዙሕ ምትንታን ኣድላዩ ኮይኑ ኣይሰማዓንን። ብሓደ ንኸንገዳዝ መታን ብሓፈሻዊ ትርጉም ትሕተ-ቕርጺ ክጅምር ባህ ይብልኒ። ናብ ቋንቋ ትግሪኛ ንምትርጓሙ ሓቂ ይሓይሽ ክብድ ይብል ኢዩ። ዋላኳ ከምቲ ዝድለ ኣይኹን እምበር ዘይቀጥታዊ ትርጓሙ ምሃብስ ይከኣል ኢዩ። ትሕተ-ቕርጺ ሰፊሕ ትርጉም ኣለዎ። ብቐንዱ ግን ኣብ ክልተ ምክፋል ይከኣል፡ ፊዚካዊ ትሕተ-ቕርጺ (physical infrastructure) ረቂቕ ትሕተ-ቕርጺ (soft infrastructure) ኢልካ ምክፋል ይከኣል። ንሎሚ ኣብቲ ቀዳማይ ከድህብ ኢዩ። ነጻ ዲክሽነሪ ዊኪ-ፕዲያ (Wikipedia) ንፊዚካዊ ትሕተ-ቕርጺ ብኸምዚ ዝስዕብ መንገዲ ይገልጻ፡-

ቕርጽታት፣ ስርዓተ-ውህደትን መሳለጥታትን ንኣገልግሎት ኣንቲ ሃገር፣ ክተማ ወይ ከባቢ። እዞም ኣገደስቲ ኣገልግሎታትን መሳለጥያታትን ንቐጠባ እዚ ሃገር ወይ ክተማ ወይ ኣካባቢ ብጉቡእ ክሰርሕ ደረኸቲ ኢዮም። ንኣብነት እቶም ክጭበጡ ዝኸእሉ ወይ ፊዚካዊ ትሕተ-ቕርጽታት ትምህርቲ፣ ጥዕና፣ ትሕተ-ቕርጺ ማይ፣ ጽርጊያታት፣ ወደባት፣ ማዓርፎ ነፈርቲ፣ ቢንቶታት፣ ምዝርጋሕ ቱቦታት ረሳሕ ፈሳሲ፣ ጸዓት፣ መራኸብታትን ካለኦትን የጠቐልሉ። እዞም ትሕተ-ቕርጽታት እዚኦም ኣገደስትን ንኣድሕዶም ተዘማመድትን ኮይኖም ደረኸትን ኣቐጻልትን ውሕስነት መነባብሮ ህዝቢ እውን ኢዮም።

ትሕተ-ቕርጺ ንዝሓ ርእሱ ግኡዝ ነገር ኢዩ፣ ኣጠቓቕማና ይውስኖ ኢዩ። ደራኺ ባእታ እምበር ወሳኒ ኣይኮነን። ወሳኒ ዝኾውን ብግቡእ እንተ ተጠቂምካሉ ጥራሕ ኢዩ። ስለዚ ምህናጽ ትሕተ-ቕርጺ ንዝሓ ርእሱ ዕላማ (objective) ዘይኮነስ ደራኺ ባይታ ንናይ መወዳእታ ምዕራፍ (goal) ኢዩ። ብኸልእ ኣባሃሃላ ናውቲ (means) ንወሑስን ጥጡሕን መነባብሮ ህዝቢ ኢዩ። ንኣብነት ቤት ትምህርቲ ምህናጽን ተማህሮ ምምራቕን ብቐንዱ ንዋት መሳርሒ ንዝላላ ግስጋስን ራህዋን ዜጋታት እምበር ንዝሓ ርእሱ ምዕራፍ ወይ ሽቶ ኣይኮነን። ብዙሓት ሃገራት ዜጋታትን ኣምሂረን ከብቃዓ እቶም ዜጋታት ዓይም ገዲፎም ናብ ስደት ካብ ምምራሕ ዝሓልፍ ዕድል ኣየጋጥሞምን ኢዩ። ኣብዚ ፊሊፒንስ

ብኣብነት ምጥቃስ ይካላል። ኣህጉርና ኣፍሪቃውን ብጽረተ-አእምሮ (brain-drain) ኢያ ትልል። ሃገርና ኤርትራ ኣካል እዚ ጽረተ-አእምሮ ምኃና መቐስ መግለጺ ዘድልዮ ኣይኮነን። ብፍላይ ድማ ድሕሪ ነጻነት። ብኣጠቓላሊ ምውናን ትሕቲ-ቕርጽን ብዝገባእ ኣብ ረብሓን ጥቕምን ምውዓሎምን ዝተፈላለዩ ነገራት ኢዮም። ስለዚ ኣገዳስነት ትሕተ-ቕርጺ ዘይከሓድ ኮይኑ ካብ ግሉዝነቱ ኣንጻር ግና ሸቶ ወይ ምዕራፍ ኣይኮነን።

ሓደ ሕቶ ክምለስ ዘለዎ ግን ኣሎ። ንሱ ምህናጽ ትሕተ-ቕርጺ ንመንግስቲ ጥራሕ ዝግደፍ ነገር ዲዩ ወይስ ኣይፋሉን? ወይ መንግስቲ ኩሉ ዓይነት ትሕተ-ቕርጺ ክሃንጽ ዓቕምን ግቡእነትን ኣለዎ ክበሃል ዝካላል ዲዩ? 25 ዓመታት ትሕተ-ቕርጺ ኣብ ምውዓድ ኣለና እንዳበልካ ንህዝቢ ኣጉል ተስፋ ምሃብክ ብዝኾነ መንገዲ ምኽኑይ ምሕደራ ሃገር ክበሃል ዝከኣል ዶ ይኸውን? እቶም ሃገር ዝመርሑ ዘለዉ ክምልስዎ ዝግባእ ዓቢይን እዋናውን ሕቶ ኢዩ። ይቕሬታ ድሕሪ 25 ዓመታት እዋናዊ ብምባለይ። ንድሕሪት 25 ዓመታት ክምለስ ስለ ዘይደለኹ ኢዩ። ወፍሪ ኣብ ትሕተ-ቕርጺ ኩሉ ኣካል ሕብረተሰብ፣ ሃገራውያን ሰብ ርእሱ-ማል፣ መንግስትን ናይ ግዳም ኣውፈርትን ብሓባር ዝሳተፍዎ መስርሕ ኢዩ። መስርሕ ኢዩ ምኽንያቱ ቀጻልን ዘየቋርጽን ስለ ዝኾነ። ኣብዚ ፀደቃዊ መስርሕ ሕብረተሰብ ብሓፈሻ መንግስትን ኣውፈርትን ድማ ብፍላይ ነናቶም እጃም ወይ ተራ ኣለዎም። ምብሓት ህንጽተ ትሕተ-ቕርጺ ብመንግስትን ግንባርን ንዝዓበየ ክፋል ብሕታዊ ወፍሪ ስለ ዝነጽግ ብእኡ መጠን ክሳርኡ ዓቢይን ሰፊሕን ኢዩ።

ተራ መንግስቲ ኣብ ምህናጽ ትሕተ-ቕርጺ ኣናኢስካ ዝረከ ኢዩ ንምባል ግን ኣይኮነን። መንግስቲ ውልቃውያን ኣውፈርቲ ኣብ ዘይደፍሩዎን ዘይክእልዎን ጽላታት (sectors) እንተላይ ወፍሪ ኣብ ምህናጽ ጽርጊያታት፣ ማሕበራዊ ኣገልግሎታት ከም ትምህርቲ፣ ጥዕና፣ ኣገልግሎት ማይ፣ ወደባት፣ ኣገልግሎት ጸዓት፣ መራኸብታትን ካልእን ክነጥፍን መሪሕ ተራ ክጻወት ይኸእል። እዚ ማለት ግን ብሕታዊ ወፍሪ ኣብዞም ጽላታት እዚኦም ክህሉ የብሉን ማለት ኣይኮነን። ብሕታውያን ኣውፈርቲ ጎረ-ጎረ መንግስቲ ኣብ ምህናጽ እዞም ዝተጠቐሱ ማሕበርውን ቐጠባውን ውፍርታት ብምንጣፍ ዝያዳ ስለ-ጥነትን ተሓታትነትን ክፈጥሩ ይኸእላ። ንኣብነት ሓንቲ ቤት ትምህርቲ ንምህናጽ ድዛይነር፣ ሃናጽን ተቐጻጻርን የድሊ። እዞም ሰለስተ ኣካላት ነናቶም ተራን ሓላፍነትን ኣለዎም። ንሓድ ሕይዎ ካኣ ይቆጻጸሩ። መንግስቲ ባዕሉ ድዛይነር ባዕሉ ሃናጺ ባዕሉ ተቐጻጻሪ ምስ ዝኸውን ግን ንብልሽውና ተቐላብሎ ኣሎ ማለት ኢዩ። ብቐንዱ ካኣ ንዜጋታት ወፍሪ ዓጽዮ ኣሎ ማለት ኢዩ። ቀንዲ ስራሕ መንግስቲ ክኸውን ዝግበኦ ምወላን ምቁጽጻርን ኢዩ። ብዘይካዚ ሕጋውን ትካላውን ባይታ ወፍሪ ምፍጣርን ምምቕቓእን፣ ሰላምን ምርግጋእን ብምርግጋጽ ሃገር ስሕበት ወፍሪ ንምግባራ ምጽዓት፣ ምርግጋእ ማክሮ-ቁጠባን ካልእን የጠቓልል። ኩሉ ማሕበራዊ-ቐጠባዊ ወፍሪ ብመንግስቲ እንተ ተባሓቲ ብቐንዱ ስራሕ ኣይፍጠርን፣ ቐጠባዊ ዕቤት ኣይህሉን፣ ቐጠባዊ ወፍሪ የንቆልቁልን ኣብ መወዳእታ ቐጠባዊ ውድቀት የስዕብ። ብዘይካዚ ፈጠራውነትን ኣፍራይነትን ዜጋታት ይህሰ። ብሓጻኖ እዚ ሕጂ ዘለናዮ ኩነት የጋጥም ማለት ኢዩ።

ናብ ታሪኽ 25 ዓመታት ፖሊሲ መንግስቲ ኤርትራ ክምለስ። ነተን ቀዳሞት 7 ዓመታት ገዲፍና ነተን ዝተረፉ 18 ዓመታት እንተ ሪኢና ፖሊሲ መንግስቲ ኤርትራ ምእኹል-ቐጠባ (command economy) ኢዩ። እዚ ፖሊሲ ዘኣብ ዓለም ተፈቲኑ ዝፈሸለ ቐጠባዊ ስነ-ሓሳብ ኢዩ። ብዛዕባ ምእኹል-ቐጠባ ብዙሕ ምትንታን ይካላል ኢዩ። ኣገዳስነት ግን የብሉን። ኣብዚ ኣይፋል ተጋጊኻ ዝብል ዝሰኣን ኣይመስለንን። ብፍላይ ድማ ነቲ ኣብ ወረቐት ዝተጻሕፈ ማክሮ-ፖሊሲ መንግስቲ ኤርትራ ዝዝክሩ ዜጋታት። ሓቂ ኢዩ መንግስቲ ኤርትራ ነጻ ዕዳጋ ዝብል ኣብ ወረቐት ዝሰፈረ ማክሮ-ፖሊሲ ኣለዎ ኢዩ። ግን ብግብሪ ንዕዘዘን ንርእዮን ቐጠባዊ ፖሊሲ ህዝባዊ ግንባር ዝውንኖ ቐጠባን ወፍርን ኢዩ ዘለና። ሓሓፊ ዝርከ ብሕታዊ ወፍሪ ኣሎ ኢዩ ግን ትርጉም ዘለዎ ኣይኮነን። ነጻ ዕዳጋ ክበሃል እንተኾይኑ ነጻ ናይ ሰራሕተኛታት፣ ኣቐሑን ኣገልግሎታትን (free movement of labour, goods and services) ምንቅስቓስ

ምስ ዝህሉ፣ ዝፍቀድን ዝተባባዕን ጥራሕ ኢዩ። ንኣብነት፡- ህንጻ ብሓፈሻ ህንጻት ኣባይቲ ድማ ብፍላይ፣ ስራሓት ሓጺንን ዕንጻትን ኣባይትን ትካላትን፣ ሕርሻን ሕርሻዊ መሽነሪታትን ኢንዱስትሪን ወዘተ ምጥቃስ ይካላል።

ሎሚ ካብ ቀንዲ መዐቀንታት ግስጋስ ሓንቲ ሃገር ክንደይ ዝኣክል ዘቤታውን ኣህጉራውን ወፍሪ ኣብ ዓመት ክትስሕብ ኪኢላ ኢዩ። ወፍሪ ኣገዳሲ ባእታ ቐጠባዊ ዕቤት ሓንቲ ሃገር ኢዩ። ሓንቲ ሃገር ትሑት ስሕበት ወፍሪ ኣለዋ ማለት ቁጠባዊ ዕቤታ (economic growth) ትሑት ጥራሕ ዘይኮነስ ትሕቲ ዜሮ ናይ ምኻድ ዕድላውን ልዑል ኢዩ። ኤርትራ ድሕሪ 25 ዓመታት ኣበይ ኣላ ኩላትና ንስሕቶ ኣይመስለንን። ብዙሕ ምኽንያት ክወሃብ ዝኸኣል ይኸውን። ንዓይ ግን ብቐንዱ ጉጉይ ፖሊሲ ወፍሪ መንግስቲ ኤርትራ ኢዩ። ምኽንያቱ ኣይኮነን ናይ ወጻኢ ወፍሪ ንዜጋታቱውን ጥጡሕ ባይታ ንወፍሪ ክፈጥር ኣይከኣለን። ካልእስ ይትረፍ ነቶም ኣብ መጀመርታ ብዓቕሞም ዝተወሰነ ርእሰ-ማል ዝገበሩን ስራሕ ዝፈጥሩ ዝነበሩ ዜጋታትውን ክንዕቅዮም ኣይከኣልናን። ሎሚ ባይታ ሲኢኖም ርእሰ-ማሎም ኣብ ብዙሓት ሃገራት ኣፍሪቃ ዘውፈሩ ዜጋታት ብዙሓት ኢዮም። ዜጋታት ኣብ ደገ ወፍሪ ምግባሮም ብቐንዱ ሕማቕ ኣይኮነን። ሕማቕ ዝኸውን ገንዘቦም ናብ ሃገሮም ብምልኣኽ ብነጻነት ክንቀሳቕሱ ዘተኣማምን ባይታ ዘይምህላዉ ኢዩ። ብዙሕ ኣብ ደገ ዝቕመጥ ኤርትራዊ ብዓቕሙ ኣብ ሃገሩ ከውፍር ይደሊ ኢዩ። እንተ ወሓደ መንበሪ ኣባይቲ ኣብ ምስራሕ። ግን ባይታ የለን እምነት ኣብ መንግስትውን የብሉን። መንግስቲ ኣብ ኣባይቲ ከውፍር የብሉን ኣይኮነንኩን ዝብል ዘለኹ። መንግስቲ ዝሃንጸም ኣባይቲ ብቐንዱ ኣብ ኣስመራ ዝተደረጉን ንድኻታት ዘይኮነ ንሃብታማት ዝኸውንን ኢዩ። እዚ ካኣ ዊዒሊ ሓዲሩ ኣብ መንጎ ድኻን ሃብታምን ዘሎ ጋግ ዘስፍሕን ኢዩ። ዝበዝሐ ሕብረተ-ሰብ ኤርትራ ብናይ መንግስቲ ፖሊሲ ሕጉስ ኣይኮነን። መንግስቲ ብሓቂ ኣብ ምህጽ ኣባይቲ ዝገደስ እንተ ኾይኑ ነቲ ኣብ ኣግነት ዝነበር ሰፊሕ ክፋል ህዝብና ኣባይቲ ይህነጸሉ። ነቲ ኣብ ከተማታት ንሃብታማት ተባሂሉ ዝህነጽ ኣባይቲ ከኣ ነቶም ገንዘብ ዘለዎም ዜጋታት ይግደፎ። ናይ ህዝቢ ተሓላቂ ንምምሳል ዝግበር ድርብ መዐቕንታት ዘለዎ ወፍሪ ኣባይቲ ኣብ ኣስመራ ደው ይበል። ኣድላዩ እንተኾይኑ ግን ኣብ ኣስመራ ጥራሕ ዘይኮነስ ካብ ኣስመራ ወጻኢ ዘለዎ ከተማታትውን ናብ ንኡስ ኣታውታት ዘለዎን ስድራቤታት ዝቕነዐ ኣባይቲ ይተሃነጽ። ዝተሃነጸ ትሕተ-ቕርጺ ይተሃነጽ መንግስቲ ናይ ወፍሪ ፖሊሲኡ ክሳብ ዘይቀየረ ከምጽኦ ዝኸኣል ቐጠባዊ ለውጢ የሎን። እዚ ብርግጸኛነት ዝብሎ ዘለኹ ኢዩ። ኣጉል ተስፋ ኤርትራውነት ኣይኮነን። ኤርትራዊ ኣብ ኣጉልን ባይቭ ተስፋን ኣይነበርን ኢዩ።

ካልእ ሎሚ ብዙሓት ብዝተፈላለዩ ሞያታት ዝስልጥኑ መንእሰያት ንርእኢ ኣሎና። ብጣዕሚ ደስ ዝብል ኢዩ። ግን ስልጠናታት ምስ ናይ ስራሕ ዕዳጋ (labour market) ዝምድና ወይ ምትእስሳር ዘለዎ ኣይመስልን። ትምህርትን ስልጠናን ኩሉ ጊዜ ምስ ዕዳጋ ስራሕ ዘይተኣሳሰረ እንተ ኾይኑ ከም ምብኻን ኢዩ ዝቐጸር። ስለዚ ትምህርትን ሞያን ጠለብ እንተ ዘይሃሊዎም ዘይተ-ኣደነ ጸጋታት (resources) ሃገር ኣውጺእካ ክሳራ ማለት ኢዩ። ኣብዚ ብሕታዊ ወፍሪ ጠለብ ትምህርትን ሞያን ኣብ ምድራኽ ዓቢዩ ተራ ኣለዎ። እዚ ንገዛእ-ርእሱ ዜጋታት ኣብ ትምህርትን ሞያን ዘለዎም ተገዳስነት ክዓቢ ይገብር። ሎሚ ኣብ ሃገርና እንኮ ኣስራሒ (employer) መንግስቲ ወይ ግንባር ኢዩ። ብቐዳምነት መንግስቲ ንኹሉ ዝኸውን ስራሕ ክፈጥር ዓቕሚ ይኹን ሓላፍነት የብሉን። ዋላውን እንተኻኣለ ኣብ መወዳእታ መንፈስ ተወዳዳርነት ሰራሕተኛታት ዝደቁስን ንዘይድለ ብልሽውና ዘቃልዕን ኢዩ። እቲ ሕቶ እምበኣር ተስፋ ስራሕ እንተ ዘይሃሊዩ መንእሰይ ሰልጢኑ እንታይ ክገብር ኢዩ? ተስፋ ዘይብሉ መንእሰይ ዝሃብካ ትምህርትን ሞያዊ ስልጠናን ሃብ ካብ ምብኻን ጸጋ ሃገርን ቤተሰብን ሓሊፉ ትርጉም የብሉን። ኣብዚ ቐረባ ጊዜ ሓደ ዝፈልጠ ሰብ ነቶም ኣብዚ ቕኸዚ ዝተመረቐ ተማህሮ ብምዝካር ኣበይ ከይዶም ኢዮም ክሰርሑ ኢሉ ሓቲቲኒ ነይሩ። ንሱ ኣብ ደገ ስለ ዝነበር ከምዚ ክብል ብሓጺሩ መሊሰሉ ነይረ- ኣብቲ ዘለኻዮ ዓዲ ክብል መሊሰሉ። ዝተጋገኹ

አይመስለንን። ሎሚ ካብ ኤርትራ ክወጽእ ዘይደሊ መንእሰይ ይኹን ህጻን የለን። ስለዚ ቤት ትምህርቲ ምኽፋት ተማሃሮ ምምሃር ኣብ ምንታዮ ኢዩ እቲ መኸሰብ?

ህዝቢ ተዛሪቡ ተስፋ ካብ ዝቐርጽ 10ተታት ዓመታት ኣቐጺኖ ኣሎ። ስለዚ መንግስቲ ናይ ዜጋታቱ ድምጺ ጽባሕ ዘይኮነ ሎሚ ክሰምዕ ኣለዎ። ብዛዕባ ሃገርን ህዝብን ኣነ ጥራሕ ኢየ ዝፈልጥ እንተ ዝብለኩም እንታይ መልሲ ከምትህቡኒ ምግማት ኣየጸግመንን ኢዩ። መን ኢኻ ንሰኻ ዝብል ከም ዝኾውንውን ኣይጠራጠርን ኢዩ። ኣይተገኹምን! እወ ኣነ መን ካብኹም ንላዕሊ ዝፈልጠላ ሃገር? መንግስቲ ኤርትራ ንኹሉ ድሌት ህዝብን ሃገርን ኣነ ጥራሕ ኢየ ዝፈልጥ ብዝገይነቱ መንገዲ ካብ ዝኸይድ ዳርጋ 25 ዓመታት ኣቐጺኖ ኣሎ። ሎሚ ኩላትና ኤርትራውያን ብሓንሳብ ነቲ መንግስቲ ምእንቲ እቲ ዝሰኸደ ዘሎ ህዝቢ ብሓፈሻ መንእሰያትና ድማ ብፍላይ ብሓደ ድምጺ ኣይፋል ተኣረም ክንብሎ ኣለና። ዕንኪላሎ ፖለቲካ ዲያሰፖራ ገዲፍና ሎሚ ኣብ ጎኒ ህዝብና ደው ክንብል ይግባእና። ንህዝቢ ዘድልዮ መንግስቲ ጥራሕ ኣይኮነን ዝፈልጠሉ። ህዝቢ ዘድልዮ ባዕሉውን ይፈልጥ ኢዩ። መንግስቲ ስርሑ ነቲ ህዝቢ ዝሓቶ ብኣገባብ ምምላሽ ጥራሕ ኢዩ። ንሃገርና ንሕናውን ንፈልጠላን ንሓልየላን ኢና። ስለዚ መራሕቲ ኤርትራ ብፍላይ ድማ ፕረዚደንት ኢሳያስ ሓላፍነቱ ግዝንግዕ የብሉን። ዝሓለፈ ይኣክል። ብጉጉይ ፖሊሲን ብወገሕ ጸብሐ ተስፋን ህዝቢ ኤርትራ ረብሪቡ ኢዩ። ካብኡ ኣይትሕለፉ እንተኾይኑ እቲ መልሲ ዝፈሸለ መሪሕነት ምዃኑ ዳግም ካብ ምርግጋጽ ዝሓልፍ ኣይኮነን። ዜሩ ዜሩ ግን መንግስቲ ይኸይድ ህዝብን ታሪኽን ግን ዝተርፍ ስለ ዝኾነ ንታሪኽኩም ኣይትበሉ።

ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ዘድለየኩም ጊዜ ጥራሕ ክትጽውዕዎ ዓገብ ዘብል ኢዩ። ታሪኽ 25 ዓመታት ዳግመ ህንጻ ሎሚ ንሰማዒ ዘደንጹ ኢዩ። ቅድሚ 25 ዓመታት ዝተሃንጸ ትሕተ-ቕርጺ ሕጂ ዝኾነ ቐጠባዊ ኣገልግሎት ከይሃበ ዝገንዘቡ ዘሎ ጊዜ ኢዩ። ማእለያ ዘይብሉ ናይ ህዝቢ ሃብትን ጉልበት መንእሰያትን ከፊልካ መኸሰብ ዘይብሉ ትሕተ-ቕርጺ ብታሪኽ ዘሕትት ኢዩ። ንኣብነት ኣብዚ ቐረባ እዋን ሓደ ጀርመናዊ ጋዜጠኛ ንኣቶ የማነ ገብረኣብ ነዚ ብዝምልከት ሓንቲ ኣገዳሲት ሕቶ ሓቲቱዎ ነይሩ። ይመስለኒ ጽርጊያታት ይበላሾ ኣሎ ዝጽግኑውን ኣይረኣዩን ትብል ኢዩ ነይራ። እቲ ጋዜጠኛ ነዛ ሕቶ ካብ ባይታ ተላዒሉ ኣይኮነን ሓቲትዎ። ካብቲ ብተደጋጋሚ ብዛዕባ ትሕተ-ቕርጺ ዝሃረብዎ ተበጊሱን ትሕተ-ቕርጽኹም ዝድለ ኣገልግሎት ይህብ ኣየሎን ካብ ዝብል መረዳእታን ክኸውን ከም ዝኸእል ዘጠራጥር ኣይኮነን። ኣቶ የማነ መልሲ ኣይነበሮን። ህዝቢ ኤርትራ ዝሓቶ ዘሎ ሕቶ ካኣ እዚ ኢዩ። ሎሚ ብዙሕ ዲጋታትን ራህያታትን ሰሪሕናን ሃኒጽናን ይባሃል ኢዩ። እዚ ጥራሕ ዲና ክንገብር ነይሩና ዝብል ሕቶ ገዲፍና፣ ሓቂ ኢዩ። ድሕሪ እዚ ኹሉ ሃልኪ ብግብሪ ውጽኢት እዞም ዲጋታትን ራህያታትን ንህዝቢ የገድሱ ኢዮም።

ኣብዚ ሕቶ መሬት ኣገዳሲ ኢዩ። ብዙሕ ከይክድና ክቡር ሚኒስተር ዘባዊ ምምሕዳር ኣቶ ወልደንኪኤል ኣብራሃ ኣብ ዝሓለፈ ዓመት ብዙሕ ኣኼባታት ንመሬት ኣመልኪቱ ብፍላይ ድማ ነቲ ደስኪሉ ዝጸንሐ ኣዋጅ መሬት ኣልዒሉ ካብ መጀመርታ 2016 ብህጹጽ ክትግበር ምዃኑ ንህዝቢ ብዘየወላውል ተስፋ ሂዎ ነይሩ። ክሳብ ሕጂ ብዘይካ ውሑዳት ዓድታት ኣብ ዞባ ማእከል ትርጉም ዘለዎ ስራሕ ኣይተሰርሐን። 2016 ብዘይ ዝኾነ ትርጉም ሓሊፋ ማለት ኢዩ። ሕጂውን ኣጉል ተስፋ! ኣቦታትና መሬት ክሸንሸኑ እንክለዉ ቅድሚ ወርሒ ጉንበት ዘሎ ጊዜ ኣጻፎፎም ይውድኡ እዎ ካብ ወርሒ ጉንበት ጀሚሮም ካኣ ጉዳይ ሕርሻኦም ይገብሩ ነይሮም። ምኽንያቱ ጉንበትን ድሕሪኡ ዘሎ ኣዋርሕን ናይ ማሕረስን ምእካብ ምህርትን ወቕቲ ስለ ዝኾነ። ስለዚ ዲጋታትን ራህያታትን ምህናጽ ሓደ ነገር ኢዩ። መሬት ብዝገባእ ንሓረስቶት ኣከፋፈልካ ኣብ ረብሓ ህዝብን ሃገርን ምውዓሉ ካኣ ካልእ ጉዳይ ኢዩ። ዓመታት ዝወስድን ክወስድ ዝግበኣን ስራሕ ኣይኮነን። ስለዚ ዲጋታትን ራህያታትን ጥቕሚ ከይሃቡ ድበት ዝመልእሉ ጊዜ ርሑቕ ኣይኮነን። ድሮውን ድበት ዝመልኡ ዲጋታትን ራህያታትን ኣይሰኣኑን። ምድልዳል መሬት ከም ኣብነት

ወሲድና ሚኒስትር ዞባዊ ምምሕዳር አቶ ወልደንኪኤል ብዝሓተዎ መብጻፍ ከተግብሮ ዘይካኣለ መንግስቲ ክንዮ ዘይጭብጥ ተስፋ ድሌት ስለ ዘይብሉ ድዩ ወይስ ትካላዊ ዓቕሚ ሲኢኑ? መልሲ ካብ ክቡር ሚኒስትር ወልደንኪኤል!

ንምጥቕላል ዝኣክል እዚ ሎሚ መንግስቲ ዝንየተሉ ዘሎ ወፍሪ ትሕተ-ቕርጺ ቀጻልነት ክህልዎ ኣይክእልን ኢዩ። ምክንያቱ ኣፍራይነት ናይዚ ወፍሪዚ ድፍትን ሽቶኡ ቕድሚ ምህራሙ እርጋን የጋጥሞ ስለ ዘሎ። ማለት ዝድለ ጥቕምታት ከይገቡ ጽርጊያታት ይኣርጉ፤ ዲጋታትን ራህያታትን ድበት ይመልኡ፤ መሸነርታት ሚሊዮናት ዶላራት ተነጻፎም ይድቅሱ፤ መንእሰያት ባጀላታት ሒዞም ኣድማዒ ወይ ኣፍራዩ ኣብ ዘይኮነ ማእቶት ይሃልኩ፤ ወርቃዊ ጊዜን ዕድመን መንእሰያት ይባኸን፤ ወዘተረፈ። ስለዚ ሰብኣውን ነገራውን ሃብቲ ሃገር ብላሽ ይባኸን ከይህሉ ዘሰክፍ ኢዩ። መራሕቲ ኤርትራ ልቦና ክገብሩን ካልእ ርኢቶን መንገድን ከምዘሎ ክርድኡን ይግባእ።

ሎሚ ዓቕሚ ኣፍራይነት ኤርትራውያን ባይታ ዘቢጡ ከምዘሎ ክንዝንግዕ ኣይግባእናን ወይ ገዛእ ርእሰና ከነተግሻሹ ኣይግባእናን። ሓቂዩ መንግስቲ ካብ ልቢ ዘይኮነ ንወፍሪ ክጽውዕ ጸኒሑ ኢዩ። ይኹን እምበር ኣብ ወፍሪ ተገላባጢ ፖሊሲታት ነይሩዎን ኣለዎን ኢዩ። ፖሊሲ መንግስቲ ተገላባጢ (inconsistent) እንተ ኾይኑ ዝኾነ ኣውፋሪ ርክሳ (risk) ክወስድ ኣይደልን ኢዩ። ፖሊሲ መንግስቲ ኤርትራ ኣብ ዕድና እንተራኢና ናይ ጽቡቕ ኣብነት ኢዩ። ነቲ ዘይግሉጽነት ኣታውታት ዕድና ገዲፍና ብርኪ (share) ኤርትራ ኣብ ዕድናታት ብመንጽር ካልኦት ሃገራት ኣፍሪቃ ዝነኣድ ኢዩ። ኣብዚ መንግስቲ ክነኣድ ይግበኦ ኢዩ ምክንያቱ ሓንቲ ኣፍሪቃዊት ሃገር ኣብ ዕድና ካብ 40-50% ብርኪ ክህልዎ ዝሕሰብ ነገር ኣይኮነን። ወጻኢተኛታት ኣውፊርቲ ዕድና ኤርትራ ብተደጋጋሚ ከም ዝምስክርዎ መንግስቲ ኤርትራ ኣዚዩ ከም ዘተባብዖም ይገልጹን የድንቹን ኢዮም። ተመሳሳሊ ምትብባዕ ወፍሪ ኣብ ካለኦት ጽላታት ንኤርትራውያን እንተዝሕወሶ ኤርትራውያን ተኣምራት ክሰርሑ ምኻኣሉ ነይሮም ባሃላይ ኢዩ። ክሳብ ሕጂ ዘሎ ፖሊሲ መንግስቲ ኤርትራ ኩሉ ከም ዝፈልጦ ምስይጣን (demonization) ንማሕበረ-ሰብ ንግዲ ኤርትራ ኢዩ። ከቢድ ቃል ብምጥቃመይ ይቕሬታ። እቲ ሓቂ ግን ንሱ ኢዩ። ሒጂውን ክምብል በለ ኣይተኻዓዎን ከም ዝባሃል መንግስቲ ንቐጠባዊ ልምዓት ንምድራኽ ብዝቐጠፈ ኣህጉራዊ ኤርትራዊ ወፍሪ ጉባኤ ከዳሉ ይግባእ። ዛጊት ኤርትራ ዕዉት ኣህጉራዊ ኤርትራዊ መጽናዕትታት ጉባኤ ኣካይዳ ኣላ። ስለዚ መንግስቲ ተብግሶ ክወስድ እንድሕር ደልዩ ኣብዝውን ዘይደግመሉ ምክንያት የሎን።

ዘላኣለማዊ ዝኸሪ ንሰማእታት ኤርትራ!!